

УДК. 336.71 (477)

О. В. Шиндер,  
аспірант, кафедра грошового обігу і кредиту,  
Полтавський університет споживчої кооперації України

## СОЦІАЛЬНА РОЛЬ БАНКІВ У РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

*Розглянуто соціальну функцію регіональних банківських установ, її сутність та сфери прояву. Проведено дослідження основних напрямів реалізації соціальної ролі банків у регіонах України.*

*Regional bank institutions' social function, its essence and display spheres are examined. The main directions of banks' social role in Ukrainian regions are investigated.*

*Ключові слова: банк, регіон, соціальна роль, соціальна функція банків, розвиток регіону.*

*Key words: bank, social role, bank social function, regional development.*

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах глобалізаційних процесів, які впливають як на розвиток всієї економіки, так і на одну з її основних ланок — банківську систему, виникає необхідність переосмислення місця і ролі банківських установ в соціально-економічному розвитку країни. Тому доцільно вийти за межі класичного тлумачення функцій банківських установ, зміщуючи акценти на характеристику банків як інститутів соціального значення, що особливо актуально в умовах глобальної соціалізації.

Людина, її доля в майбутньому — головний імператив розвитку. Яке місце посідає людина у новій економіці, таким і буде суспільний розвиток. Проблема полягає в тому, наскільки і як банківська система, особливо регіональна, здатна адаптуватися до змін умов життя кожної окремої людини під впливом глобальних факторів. Адже саме економічне зміцнення регіонів, а в результаті й країни, можливе при ефективному використанні територіальних ресурсів та посилення децентралізації управління соціально-економічним розвитком територій. В цих умовах комерційні банки мають активізуватися в забезпеченні процесів соціалізації економіки регіонів України, оскільки саме на мікрорівні банківська система нерозривно пов'язана з місцевим роз-

витком. Через це саме регіональним банківським установам, яка діють в рамках соціально-економічних систем, варто було б враховувати інтереси розвитку інших соціальних партнерів як один з важливих факторів забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу. Для цього банкам, поза рамками встановлених вимог, варто приділяти увагу вкладенню ресурсів в розвиток внутрішнього і зовнішнього середовища своєї діяльності, зокрема, в навколишнє середовище, персонал, місцеві громади, що може стати запорукою стабільної прибутковості власного бізнесу.

### АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом бізнес все активніше почав оперувати такими термінами, як "соціальна відповідальність", "корпоративна соціальна відповідальність", "соціальні інвестиції" тощо. Разом з тим, значна увага приділяється проблемам формування соціальної стратегії фінансово-кредитних установ.

Слід констатувати, що проблеми розвитку соціальної функції банківського бізнесу в Україні ще практично не розроблені. Однак останніми роками з'являються праці, в яких розкривається таке економічне явище як соціальна роль банків. Окремі аспекти соціального напрямку робо-

ти банківських установ аналізують такі вчені, як О. Дзюблюк, О. Другов, М. Козоріз, М. Могилиничка, Т. Смовженко та інші. Безпосередньо цій проблемі присвячені роботи Ю.В. Будкина, Л. Волошка [2], С. Єгорицевої [4], С. Перегудова, С. Туркіна, О. Федосєєва [10], І. Царик [2] тощо. Проте, на нашу думку, потрібне подальше вивчення місця і ролі банківських установ регіонів в соціальному розвитку суспільства на сучасному етапі становлення вітчизняної економіки, оскільки соціальні потреби стають головними у формуванні стратегії банківської діяльності.

Тому метою цієї статті є визначення та дослідження соціальної ролі регіональних банківських установ за напрямками, що сприяють формуванню регіонального ресурсного потенціалу, підвищенню життєвого рівня населення, розв'язанню екологічних проблем, а в результаті, стабільному розвитку економіки регіонів.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Регіональна банківська система як сукупність регіональних банківських установ та структурних підрозділів банків інших регіонів має бути не лише економічно, а й суспільно ефективною, що визначатиме її соціальну роль.

Яскравим проявом соціальної ролі банківських установ в регіонах має стати реалізація ними відповідної функції, спрямованої на регіональний соціально-економічний розвиток, що має прямий вплив на стабільну прибутковість їх діяльності у майбутньому. Територіальна приналежність банків вимагає від них пошуку консенсусу інтересів із широким колом учасників ринкової економіки (держави, власників, персоналу та клієнтів), як внутрішніх і зовнішніх резервів майбутньої ефективності.

На думку науковців Центру наукових досліджень Національного банку України, реалізація соціальної функції банків полягає в якісному забезпеченні населення банківськими послугами [8]. Вважаємо, що якість забезпечення населення банківськими послугами є лише однією з важливих складових цієї функції. О.С. Федосєєв говорить про множинність соціальних функцій банківських інститутів, які полягають у складній, багатоплановій сукупності відносин, що формуються у сфері зіткнення споживчої вартості з її безпосереднім споживачем [10]. Споживча вартість є певним продуктом банку, який користується попитом з боку банківських клієнтів. Оскільки сутність споживчої вартості полягає в її корисності для населення (споживачів), задоволенні певних їх потреб, то для комерційних банків

особливо важливими залишаються вивчення й аналіз потреб своїх реальних і потенційних клієнтів в кожному конкретному регіоні, де здійснюється банківська діяльність.

Слід зазначити, що вже основні функції комерційних банків мають соціальну спрямованість, а саме: акумуляція тимчасово вільних коштів підприємств, організацій, населення і перетворення їх в капітал; кредитування підприємств, держави, населення; розрахунково-касове обслуговування клієнтів. В результаті, комерційні банки вкладають грошові кошти від зазначених операцій в соціально-економічний розвиток своїх регіонів [3]. На нашу думку, в даному випадку мова йде про банківські послуги, які конкретизовані в банківських операціях, спрямованих на задоволення потреб клієнтів як фізичних, так і юридичних осіб.

Вважаємо, що соціальна функція банківських установ, насамперед, регіональних банків, має проявлятися не лише в якісному наданні банківських послуг, а й у сприянні соціальній стабільності населення, зокрема, власних працівників, розвитку малого і середнього бізнесу, природоохоронній діяльності, що матиме прямий вплив на соціально-економічний розвиток регіону розташування банківської установи.

Масштаби діяльності банків, структура активів і зобов'язань та їх участь в інвестиційному процесі визначає міру впливу банків регіону на економіку. Регіональні показники банківської активності і концентрації банківського капіталу значною мірою визначають перспективи розвитку регіонів, створюючи передумови для інвестиційної діяльності і покращення рівня життя населення.

Взаємодія реального і банківського секторів регіону здійснюється при виконанні банками класичних функцій, яким притаманний соціальний характер. Банки регіону, стимулюючи розвиток підприємств реального сектору, впливають на зменшення рівня безробіття, оскільки сприяють забезпеченню населення робочими місцями, зростання рівня заробітної плати, виконання конкретних соціальних програм, що визначає формування соціальної стабільності в суспільстві.

Комерційні банки, впливаючи на стан реального сектору економіки, в тому числі, малого та середнього бізнесу як запоруку становлення середнього класу — важливої ланки демократичної нації, здійснюють вклад у зміну соціальної структури суспільства. Для того, щоб малий та середній бізнес зміг виконувати свої соціально-економічні функції, удосконалювати діяльність, сприяти розвитку технологічного та інноваційного процесів, виникає потреба у

його фінансуванні. Банки, діючи на конкретних територіях, підтримують малий та середній бізнес шляхом створення спеціальних кредитних програм, у процесі розвитку яких сформувалась ціла галузь фінансових послуг для малих підприємств, зокрема, мікрокредитування. Специфічними рисами цієї програми стали підвищення рівня життя; поширення виключно індивідуального кредитування; формування цільової аудиторії клієнтів, які вже мають власний успішний бізнес і прагнуть його розвивати, а не потребують стартового капіталу. Тому необхідно приділяти більше уваги питанням надання мікрокредитів для започаткування нової справи, що, на нашу думку, можливо при підтримці держави. Програма мікрокредитування в Україні поки що не реалізувала свій потенціал, а банками використовуються її складові у вигляді спеціальних банківських продуктів для малого та середнього бізнесу.

Ще одним важливим проявом соціальної ролі комерційних банків є їх вплив на покращення життєвих умов населення. По-перше, це захист індивідуальних заощаджень від інфляційного знецінення. По-друге, надання допомоги у відновленні вміння заощаджувати грошові кошти для майбутніх передбачуваних і непередбачуваних платежів. В сучасних кризових умовах це питання потребує обов'язкового вирішення, оскільки поширення кредитних продуктів минулих років привило населення жити у борг, що зараз негативно відбилося на діяльності банків. По-третє, участь банків у створенні недержавних пенсійних фондів, що відкриває нові перспективи у забезпеченні стабільного майбутнього населення.

Не слід забувати про важливість такої банківської послуги як іпотечне кредитування. Іпотека дозволяє мобілізувати значну частину заощаджень населення і коштів інвесторів, спрямовуючи їх у важливі галузі економіки, в першу чергу житлове будівництво. Формування ринку іпотечного кредитування потребує врахування регіонального аспекти із-за суттєвих відмінностей в природних умовах і ресурсах, у рівні економічного розвитку регіону, кількості населення, його рівня життя, в специфіці соціальних проблем, міри розвитку ринкового механізму регіонів. Не дивлячись на фінансову кризу, іпотечне кредитування залишається одним з найбільш перспективних напрямів діяльності комерційних банків.

Характерною особливістю українського іпотечного ринку є значний ступінь його валютизації, причиною чого став суттєвий розрив між процентними ставками за кредитами в національній та іноземній валюті

(якщо ставки за гривневими позиками становили 18-22%, то за валютними — 13-14%); низький рівень довіри населення до національної валюти і звичка обчислювати доходи і витрати у доларах; висока вартість залучених банками гривневих ресурсів, основним джерелом яких є депозити населення [1]. Дійсно, ситуація є несприятливою, однак це не зменшує важливість та значимість цього банківського продукту, роль якого в забезпеченні економічного росту досить вагома. Розвиток іпотечного кредитування позитивно впливає на реальний сектор економіки, що призводить до росту і модернізації виробництва в різних галузях економіки, внаслідок чого покращується якість і конкурентноздатність товарів практично у всіх сферах. Це, в свою чергу, збільшує економічний потенціал регіонів, сприяє подоланню соціальної нестабільності в суспільстві, яка зазвичай супроводжує економічну кризу.

Але для того, щоб користуватися банківськими послугами, їх потрібно розуміти. Низька фінансова грамотність населення у сільських та віддалених регіонах не дає змоги оцінити власні фінансові можливості. Саме установи регіональної банківської системи мають спрямовувати свою діяльність на вирішення завдань підвищення фінансової грамотності громадян, вміння відповідально розпоряджатися особистими фінансовими коштами і користуватися послугами банківських установ. Важливим є досвід Прокредит Банку, Укрсоцбанку, Приватбанку тощо, які здійснюють випуск інформаційних бюлетенів та газет з описом фінансових продуктів, консультують клієнтів, проводять для них семінари, створюють контакт-центри [4], який потрібно розширювати. Інші приклади можна знайти у Росії, де сьогодні розглядаються питання щодо створення відповідних регіональних програм при підтримці Асоціації російських банків. Так, в Архангельській області у травні 2007 року створено цикл телевізійних передач під назвою "Свої гроші". Учасниками телефірів стали представники регіональних банків, філій банків інших регіонів, а також керівники Головного управління Банка Росії. Ця телепрограма інформувала населення про існуючі банківські продукти і послуги, їх можливості, умови і переваги використання, про нововведення, давала поради, застерігала від можливих помилок [7].

Серед клієнтів — фізичних осіб саме молодь була і залишається однією з найбільш перспективних цільових аудиторій для банківських установ. Зокрема, Прокредит Банк, наголошуючи на необхідності доступності банківських по-

слуг населенню, розпочав співпрацю із школярами загальноосвітніх шкіл в регіонах свого розташування, завдяки чому поширює інформацію про банківські послуги, дає можливість зорієнтуватися на ринку банківських послуг. Відділення цього банку приділяють багато уваги формуванню культури заощаджень серед населення, які живуть та працюють по сусідству. Так, у 2008 році стартував проект "Школа Прокредит", який спрямований на те, щоб допомогти школярам 2—4-х класів розібратися в складному, але цікавому світі банківських послуг. Заняття проходять один раз в місяць, а по завершенні навчального року школярі отримують сертифікат "Юного банкіра". Студентів залучають до святкування Всесвітнього Дня заощаджень. В цілому, навчально-просвітницькі компанії по святкуванню цього дня щорічно охоплюють понад 6000 студентів і школярів з 120 навчальних закладів [11].

У процесі реалізації соціальної функції банківських установ не варто недооцінювати їх роль у природоохоронній діяльності, яка останнім часом стає все більш значною. Тут українським банкам варто вивчати і творчо запозичувати досвід банків розвинених країн.

Для прикладу, в канадських банках поступово починають відходити від кредитування шкідливих виробництв. Так, канадський банк Royal Bank of Canada відмовляє в фінансуванні компаній — затівників лісу, які порушують природоохоронні норми, а також стимулює промисловців до приведення виробництва у відповідність екологічним вимогам; Canadian Imperial Bank of Commerce проводить аудит власного кредитного портфеля на предмет виявлення рівня атмосферних викидів на виробництві позичальників, удосконалюючи кредитну політику. В Нідерландах, де екологічній рівновазі і охороні навколишнього середовища приділяється особлива увага, було прийнято закон, згідно з яким прибутки, отримані від інвестування в екологічно чисті проекти, не оподатковуються. Особливої популярності набувають "зелені" проекти. Так, Postbank планує запустити власний "зелений проект" Postbank Green, сутність якого полягає в наданні кредитів за ставками, нижчими за ринкові, тим корпоративним клієнтам, які працюють відповідно до природоохоронних норм [6].

Крім того, все більш тверді позиції займає "зелене", біопозитивне або раціональне будівництво. Зокрема, проектування будівництва штаб-квартири PNC Financial Services Group в штаті Делавер почалося з ретельного дослідження ґрунту, флори і фауни в межах забудованої

території. В результаті під будівництво були відведені площі, які мінімально впливають на формування місцевої екосистеми. При цьому приміщення планувались таким чином, що враховувались ефективність енерго- і водопостачання, стан земельної площі, ресурсозберігаючий будівельний аспект і використовувані будівельні матеріали, рівень екологічної якості всередині приміщень і загальний вплив будівлі на навколишнє середовище [9].

Таким чином, саме в регіонах, з особливостями їх навколишнього середовища, комерційним банкам необхідно вивчати можливості кредитування проектів, пов'язаних із впровадженням на підприємствах сучасних екологічних технологій, соціальних проектів із захисту природи і програм екологічно чистого будівництва, боротьби зі зміною клімату.

Соціальна роль банків проявляється як участь у фінансуванні розвитку соціальної сфери через меценатство і спонсорство. Благотворителі кошти, спрямовані на цілі розвитку науки, мистецтва, освіти, спорту, медицини тощо, також є вагомим джерелом фінансування банками соціальної сфери. Тут існують давні традиції. Ще сто років тому на території радянської Росії створювалися міські банки, які з чистого прибутку спрямовували кошти на міські потреби та утримання благодійних споруд, допомагали органам місцевого самоврядування облаштовувати водопровід, каналізацію, енергооснащення та інші об'єкти територіального господарства, особливо в невеликих населених пунктах [5]. У сучасних умовах актуальними сферами фінансової допомоги банків в регіонах України є благодійна діяльність у сфері допомоги важкохворим дітям та сиротам, допомога у будівництві і відновленні храмів, фінансова підтримка дитячих та медичних закладів, ветеранських організацій, установ, що здійснюють догляд за людьми похилого віку, інвалідами, навчальним та дошкільним закладам, дитячим будинкам, установам соціального захисту, громадським організаціям, місцевим органам влади тощо.

Формуючи певний елемент працюючого населення в регіонах, банківські працівники, маючи належну оплату праці, постійно підвищуючи кваліфікацію, володіючи перспективами кар'єрного росту, є запорукою позитивних змін в соціальній структурі суспільства, сприяють формуванню і зміцненню середнього класу в Україні.

Реалізуючи соціальні програми, банки хоча й зменшують прибуток, але в довгостроковій перспективі формують сприятливе економічне та соціальне середовище у регіонах

свого розташування, створюючи при цьому умови для стабільного успіху в майбутньому.

## ВИСНОВКИ

Таким чином, результати проведеного нами дослідження свідчать, що новою реальністю сучасної банківської діяльності, особливо на регіональному рівні, є її соціалізація. Соціальні аспекти повинні враховуватися керівниками банківських установ при формуванні їх стратегії розвитку. Важливо вивчати досвід розвинених країн, що створить перспективи подальшого розвитку суспільної ролі банків в Україні. Тому, подальші дослідження повинні бути спрямовані на збагачення уявлення про сутність та механізм функціонування регіональних банківських систем в умовах глобальних суспільних трансформацій.

## Література:

1. Аналітичний огляд УНІА за II квартал 2008 року "Житлове іпотечне кредитування в Україні" / [Електронний ресурс] — Режим доступу до сайту: <http://www.unia.com.ua>
2. Волошок А., Царик І. Соціальна відповідальність банків та необхідність впливу на неї держави // Вісник НБУ. — 2008. — № 8. — С. 10—13.
3. Воронов А.А. Социальная роль банков в условиях современной России // Известия Саратовского университета. — 2007. — Т.7. — С. 37—41.
4. Єгоричева С.Б. Соціальна роль та соціальна відповідальність комерційних банків // Вісник Української академії банківської справи. — 2008. — № 1(24). — С. 70—76.
5. Зверькова Т.Н. Оренбургский городской общественный банк: пропущенные страницы и невыученные уроки // Вестник ОГУ. — 2007. — № 10. — С. 88—94.
6. Зелено, да прибыльно // Банковская практика за рубежом. — 2008. — № 7. — С. 24—31.
7. Карпунин М.А. "Свои деньги" — проект по повышению финансовой грамотности населения // Деньги и кредит. — 2008. — № 2. — С. 18—19.
8. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції / [Електронний ресурс] — Режим доступу до сайту: [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
9. Самый "зеленый" банк в мире // Банковская практика за рубежом. — 2008. — № 10. — С. 60—67.
10. Федосеев О.С. Механизм реализации социальной функции банков в переходной экономике: автореф. дис. на зодобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 / О.С. Федосеев. — Дніпропетровськ, 2004. — 20 с.
11. [www.procreditbank.com](http://www.procreditbank.com)

Стаття надійшла до редакції 18.11.2009 р.